

**DOÇ. DR. FAHRİ
GÖKÇEN TANER *****
Konuşmacı

*** Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi Ö.Ü.)

SUÇSUZLUK KARİNESİ VE LEKELENMEME HAKKININ KAPSAMI BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME

Anayasa Mahkemesi'nin Sayın Başkanı, Adalet Bakanlığı temsilcileri, saygıdeğer hocalarım, değerli katılımcılar, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Öncelikle konu seçimi hakkında bazı şeyler söylemek istiyorum. Ben bu konuyu aldığımdan bu yana oldukça zor bir hazırlık dönemi geçirdim. Bu nedenle öncelikle kavramsal çerçeveyi belirlemeye çalışacağım.

I. Kavramsal çerçeve

Lekelenmeme hakkı biraz sonra da göreceğimiz üzere iç hukukta doğan ve dolayısıyla bu şekilde nitelendirilen bir hak. AİHM ve Anayasa Mahkemesi düzeyine taşındığında, bu hak bireysel başvuruda farklı hak ve menfaatlere karşılık geldiği ölçüde teminat altına alınıyor. Dolayısıyla, Anayasa Mahkemesi'nin arama motoruna lekelenmeme hakkı yazarak bir sonuç elde edebilmek ne yazık ki pek mümkün değil ve bu işi bayağı zorlaştırıyor.

AİHS düzeyinde baktığımızda da, lekelenmeme hakkının İngilizcesi veya Fransızcasının ne olduğu son derece tartışmalı. Bu açıllardan bakıldığında konuyu teknik bir zemine oturtmak gittikçe güçleşiyor. Aynı zamanda sonraki konuşmacılarla çakışma ihtimalinin de çok yüksek olduğuna dikkatinizi çekmek isterim. Kaçınılmaz olarak bazen bazı hak ve menfaatlerin, tek bir işlem veya eylemle ihlal edildiği örnekle rastlayabilmek mümkün. Bu anlatılanları bir bütün olarak değerlendirdiğimizde, konuyu sınırlama konusundaki ciddi güçlük bir kez daha kendisini gösteriyor.

Ben teknik olarak suçsuzluk karinesi terimini kullanıyorum. Ancak ister suçsuzluk ister masumiyet karinesi terimi tercih edilsin, sonuçta Sözleşme'nin aynı hükmü (AİHS 6/2) kast ediliyor ve bu lekelenmeme hakkından başka bir şey. Lekelenmeme hakkının ne olduğuna iliş-

kin bir tanım aradığımızda elbette öğretiyeye bakabiliriz. Ancak öğretideki tanımlar üze-son sözü söyleyen kurum olan Yargıtay'ın ne dediğine bakmak, sanırım iyi bir başlangıç hakkını dört farklı şekilde kullandığı kararlara rastladım:

II. Yargıtay'ın lekelenmeme hakkına verdiği anlamlar

Bunlardan ilki kavramın suçsuzluk karinesi yerine veya onunla birlikte kullandığı kararlar. Lekelenmeme hakkı ile suçsuzluk karinesi farklı iki şey, o nedenle birbiri yerine veya aynı anlama gelecek şekilde kullanmak doğru değil. Bu bağlamda Anayasa Mahdiye suçsuzluk karinesinin yanına lekelenmeme hakkını sıklıkla yazdıkları da görülüyor.

İkinci kullanım failin sabıkasız bir şekilde yaşama ve lehe olan kanun hükümlerinden faydalanma hakkı anlamında¹. Mesela uzlaşma müessesesine ilişkin olarak veya hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin olarak verilen kararlarda bu tip bir kullanım söz konusu. Burada daha çok günlük dildeki bir ifadenin, karar metinlerine aktarıldığını görüyoruz.

Üçüncü kullanımda, kişilerin hakkında yeterli suç şüphesi olmamasına rağmen haklarında dava açılan haller kastediliyor.² Bu lekelenmeme hakkının asıl anlamı, bu nedenle bu konuyu en son ele alacağım.

1 Örnek olarak bkz.

"lekelenmeme hakkını da önceleyen uzlaşma müessesesine CMK'da düzenlenen çerçevede tevessül edilmeden uzlaşma kapsamına girmeyen suçlar yönünden yapılabilecek işlemlere başvurularak iddianame düzenlenmiş bulunması karşısında(...)." Yargıtay 2. Ceza Dairesi, E. 2021/1904, K. 2021/10419, T. 25.05.2021.

"Öte yandan yasa koyucu, kişi hakkındaki hükmün hukuki sonuç doğurmamasını ifade eden hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumu ile belirli koşulların gerçekleşmesi halinde kişilerin işledikleri bir takım suçlardan dolayı adli yönden lekelenmemeleri için bir fırsat tanımak istemiştir." Yargıtay Ceza Genel Kurulu, E. 2011/2-376, K. 2012/90, T. 13.03.2012.

2 Örnek olarak bkz. "Diğer bir deyişle Cumhuriyet savcısı elde edilen delillerin kamu davası açılması için yeterli olduğu kanaatine varırsa dava açacak, aksi durumda takipsizlik kararı verecektir. Bu nedenle savcının delilleri değerlendirme yetkisi vardır. Aksi durumun kabulü her ihbar veya şikayet üzerine Cumhuriyet savcısının kamu davası açmasını, delil takdirinin ise mahkemeye bırakılmasını gerektirir ki bu kabul lekelenmeme hakkıyla bağdaşmayacak ve kanunun ruhuna uygun düşmeyecektir." Yargıtay 18. Ceza Dairesi, E. 2016/16989, K. 2016/18968, T.12.12.2016. Aynı yönde bkz. Yargıtay 18. Ceza Dairesi E. 2020/237, K. 2020/6705, T. 08.06.2020.

"Ceza muhakemesinin amacı, insan hakları ihlallerine yol açmadan maddi gerçeğin araştırıp bulunması, adaletin gerçekleştirilmesi ve hukuki barışın sağlanmasıdır. Bu nedenle, beraat edecek kişiler hakkında gereksiz yere kamu davası açılmamalıdır. Yine aynı nedenle Ceza Muhakemesi Kanununun 158. maddesine eklenen 6. fıkraya göre, içerdiği suç oluşturmayan veya soyut nitelikteki ihbar ve şikayetler için soruşturma öncesi bir değerlendirme sistemi oluşturulmuştur. Böylece ilgiliye şüpheli sıfatı verilmeyerek lekelenmeme hakkı korunacaktır.

Lekelenmeme hakkı, suçsuzluk karinesinin bir sonucudur ve kovuşturma aşaması için olduğu kadar soruşturma aşaması için de geçerli bir haktır. Türk Ceza Adalet sistemimizde benimsenen "kişilerin lekelenmeme hakkı" ile "eksiksiz soruşturma ve tek celsede duruşma" ilkeleri uyarınca, soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcılarını, makul sürede bütün delilleri toplamaları, sadece mahkûmiyetle sonuçlanacağını değerlendirirdikleri hususları dava konusu yapmaları gerekmektedir." Yargıtay 10. Ceza Dairesi, E. 2021/3614, K. 2021/9700, T. 06.10.2021.

Dördüncü kullanım ise daha çok bu sempozyumun diğer oturumlarında tartışılacak olan, kişilerin kendilerine soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde yapılan birtakım işlemlerden dolayı şeref veya haysiyetlerinin zarar görmemesi veya toplum içinde bundan dolayı rencide olmamaları ya da bu kişilerin suçlu oldukları yönünde toplumda bir kanı oluşturulmaması meselesiyle bağlantılı.

III. Konunun suçsuzluk karinesiyle sınırlanması

Bu bağlamda konuşmamda, diğer oturumların konularını da gözeterek kendimi AİHS'nin 6/2. maddesindeki düzenlenme ve dolayısıyla suçsuzluk karinesinin görünümleriyle sınırlayacağım. Basın ve ifade özgürlüğü ile ilgili kararlara veya şeref ve itibar hakkıyla ilgili kararlara girmeyeceğim Dolayısıyla konuyu adil yargılanma hakkı çerçevesinde tartışmaya gayret göstereceğim. Bazen, gerektiği ölçüde şeref ve itibar hakkına bazı göndermeler yapacağım.

Suçsuzluk karinesinin bilindiği üzere iki boyutu var. Bu boyutlardan ilki bir ceza yargılaması boyunca kişiyi yargılayan ceza mahkemesinin, o kişinin suçlu olduğu yönünde her türlü ifade ve işlemde kaçınmasını gerektiriyor. Bu aynı zamanda, bahsedilen yargılama sürerken diğer mahkeme ve kamu organlarının da bu kişinin suçlu olduğu yönünde çeşitli fikir açıklamalarında bulunmamalarına ilişkin güvenceyi bünyesinde barındırıyor.

İkinci boyut ise, sabah Sayın Danıştay Başkanı'nın dile getirdiği üzere, haklarındaki ceza davası mahkûmiyet dışında bir kararla sonuçlanan kişilerin durumu. Ceza yargılamasının mahkûmiyet dışında bir şekilde sonuçlandığı örneklerde, bu durumdaki kişiler hakkında yapılan paralel veya sonraki yargılamalar diyebileceğimiz; disiplin yargılamasında, hukuk yargılamasında ve idari davalarda ilgili makamların kişinin suçsuz olduğuna yönelik kabule saygı gösterip göstermedikleri meselesi.

Şimdi bu açıdan bakıldığında 02.07.2020 tarihinde Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu'nun verdiği çok önemli iki karar var. Bunlardan biri *Barış Baş* başvurusu³ diğeri ise *Hüseyin Sezer* başvurusu⁴.

Barış Baş başvurusunda Anayasa Mahkemesi'nin ifade ettiği en önemli şeylerden birisi az önce söylediğim gibi, hüküm tesis edilene kadar kişinin suçlu olduğu yönünde bir algı oluşturulmaması. Bu tabii kamu makamlarına düşen bir hükümlülük. Sabah konunun sosyal medya boyutu da çoklukla tartışıldı ve buna ilişkin kanun hazırlığına neredeyse tüm konuşmalarda değinildi. Konunun sınırlanması bağlamında öncelikle şunun altını çizmek isterim ki kamu görevlisi olmayan kişiler günlük dil anlamında belki suçsuzluk karinesine aykırı açıklamalar yapabilirler, ancak bu kişiler adil yargı-

³ *Barış Baş* başvurusu [GK], 02.07.2020.

⁴ *Hüseyin Sezer* *Hüseyin Sezer* [GK], 02.07.2020.

lanma hakkını bu anlamda ihlal edemezler. Bu tür bir ihlal, ancak kamu görevlileri ve devlet organları bakımından mümkün.

Dolayısıyla kişiler hakkında sosyal medyada yapılan, AİHM buna buna düşmanca kampanyalar diyor, bir takım teşhir kampanyalarının suçsuzluk karinesine ilgisi yoktur. Bunlardan en meşhurlarından biri, kadınların kendilerine cinsel taciz veya saldırıda bulunan failleri teşhir ettikleri "me too"⁵ hareketi. Bir diğer örnek sosyal medyada "şu kişi yargılsın, bu kişi tutuklansın, şu kişi uyuşturucu kaçakçısıdır" şeklinde yapılan paylaşımlar. Son örnek bağlamında *Urfi Çetinkaya/Türkiye*⁶ kararı var. Gazetelerde yayımlanan makalelerde geçen ifadeler ve konunun şeref ve itibar hakkıyla ilişkisi, sanırım ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğüne ilişkin oturumda ele alınacaktır.

Dolayısıyla bu bağlamda teknik olarak bakıldığında, ilgilinin adil yargılanma hakkını ihlal etmesi mümkün olmayan kişilerin yaptığı açıklamaların mahkemeler tarafından kaldırılmaması nedeniyle devlete birtakım hükümlülükler yüklenmesi veya paylaşımların kaldırılmasından dolayı kişilerin ifade özgürlüklerinin ihlal edildiği yönünde şikayetler olabiliyor. Bu tip şikayetlerin Anayasa Mahkemesi ve AİHM tarafından ele alınabileceğini söyleyebiliriz ancak bunların hiçbiri adil yargılanma hakkıyla, yani benim kendimi sınırladığım alanla ilgili değil.

Bu anlamda şimdi, olabildiğince somut örnekler üzerinden giderek, hangi kamu makamlarının, ki bizim açımızdan burada en önemli olanları savcılık, kolluk ve mahkemeler, hangi eylem ve işlemlerle ilgili suçsuzluk karinesini nasıl ihlal edebilecekleri ve kişileri nasıl lekeleyebilecekleri üzerinde duracağım.

IV. Suçsuzluk karinesini ihlal eden eylem, işlem ve kararlar

A. Cumhuriyet savcılığının eylem ve işlemleri bağlamında

Bu anlamda *Karakaş ve Yeşilirmak/Türkiye* kararında, Cumhuriyet savcılığının, şüpheliler hakkında basına yönelik olarak kullandığı ifadelerin değerlendirildiğini görüyoruz. Bu açıdan bakıldığında AİHM, savcılık işlem ve eylemleri bakımından da kişinin suçsuz sayılma hakkının önemine vurgu yapıyor. Tabi burada şöyle bir soru akla gelebilir:

"Savcılık zaten itham makamı değil mi? Suçsuzluk karinesine nasıl saygı gösterecek?"

Burada savcının işlemleri bakımından çok temel bir ayırım yapmak lazım. Savcının itham eden işlemleri bakımından suçsuzluk karinesini ihlal edeceğini söylemek mümkün değil ama savcılığın öyle bazı işlemleri var ki uyuşmazlığı ortadan kaldırıyor. Me-

5 Hareketin kronolojik gelişimi için bkz. <https://www.dw.com/tr/metoo-100-günde-çığığa-dönüşen-hareket/a-42266629>.

6 *Urfi Çetinkaya/Türkiye*, 23.07.2013.

sela kovuşturmayaya yer olmadığı kararı veya soruşturmayaya yapılmasına yer olmadığı kararı gibi. Bu kararlarda Cumhuriyet savcılığının kullandığı dilin büyük bir önemi var ve kişinin yapılabilecek paralel veya sonraki yargılamalarda suçlu olduğu yönünde bir izlenim doğurulmaması büyük önem taşıyor.

Tabii bu anlamda çatışan yükümlülüklerle karşı karşıyayız. Bir yandan da etkili soruşturma yükümlülüğü var ve etkili soruşturma yükümlülüğünün beşinci şartı, Anayasa Mahkemesi AİHM'in aynı fikirde olduğu bir nokta, soruşturmanın ilgililere ve sonuçta kamuoyunun denetimine açık olmasını gerektiriyor. Öyleyse bu denetimin yapılabilmesi için, yürüyen soruşturma hakkında kamuoyunun bilgilendirilmesi lazım ama bu bilgilendirmenin yapılması sırasında kullanılacak dile büyük özen gösterilmesi zorunlu.

Bu açıdan bakıldığında az önce bahsettiğim kararda, AİHM açıkça devam eden soruşturmalara ilişkin uygun bir dille kamuoyuna bilgi verilmesinin suçsuzluk karinesini ihlal etmeyeceğini ifade ediyor. Mahkeme burada *Allenet de Ribemont/Fransa* kararına gönderme yapıyor ki bu karar AİHM'nin basına yapılan açıklamalar konusuna verdiği en temel kararlardan bir tanesidir.

Bu noktada 2021 yılında yayımlanan İnsan Hakları Eylem Planı'nın 9.3.c başlığında yer alan "adliye sözcülüğü" kurumunun kurulmasına yönelik hedefe dikkat çekmek isterim. Adliye sözcülüğü kurumu, ki ben çok önemli buluyorum, yürümekte olan soruşturmalara ilgili olarak yapılacak kamuoyuna açıklamalarda suçsuzluk karinesinin ihlal edilmemesi yönünden çok doğru bir adım. Elbette kolluğun asayiş anlamında belirli konularda bilgi vermek gibi bir yetkisi olabilir. Ancak konu suç soruşturmasının kapsamına girdikten sonra, bu yetkinin tamamen savcılığa ait olduğunu ve savcılığın bu açıklamaları yaparken suçsuzluk karinesini gözetmek suretiyle kişileri peşinen suçlu sayan söylemlerden kaçınması gerektiğini hatırlatmak gerekir.

B. Kolluğun eylem ve işlemleri bağlamında

Bu bağlamda az önce Adana Barosu temsilcisi soru sorarken, Adana Adliyesi'nde şüphelilerin adliyeye girip çıkarken basına teşhir edildiklerini ifade etti. Aslında bunun ABD'de bir adı ve tarihsel bir geçmişi var. Amerikalılar buna fail yürüyüşü (perp walk/perpatrator walk)⁷ diyorlar. Failin kolluk gözetiminde yürürken basın mensupları üzerinden geçirilip onun görüntüsünün alınmasının sağlanmasına yönelik bir uygulama. Elbette basın mensuplarına önceden haber verilerek, doğru zamanda doğru yerde olmaları sağlanıyor. Bu İngilizce kavramı kelimesi kelimesine çevirmek yerine, ona "teşhir yürüyüşü" şeklinde bir Türkçe karşılık önerirsem, sanırım kavramı daha iyi anlatmış olurum.

7 Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.nytimes.com/2018/12/02/us/perp-walk.html> (SGT:30.11.2021)

Bu uygulama tabii keşke sadece ABD'de olsa. Türkiye'de de sıklıkla basına bu tür imkanlar veriliyor. Örnek olarak, üç gün önce (03.11.2021) İstanbul Havalimanı'nda çekilen şu fotoğrafa bakınız.⁸ Bu kişi çok bilinen bir soruşturmanın şüphelilerinden bir tanesi ve Uruguay'dan Türkiye'ye getiriliyor. Getirileceği zaten medya tarafından, her nasıl oluyorsa (!) önceden biliniyor, haber yapılıyor.⁹ Bununla bitmedi, bu kişinin üzerinde sağlık muayenesine giderken bir futbol kulübünün forması olması nedeniyle, kamuoyunda bu şekilde anılan bir kişinin, söz konusu spor kulübüyle ilişkilendirilmesinden dolayı ilgili kulüp üzüntülerini bildiren bir mesaj yayımladı. Bunun üzerine İstanbul Emniyet Müdürlüğü de kimseyi kırmak istemediklerini, bunun doğru bir şey olmadığını ama kimsenin bunda kastı olmadığını ifade eden bir açıklama¹⁰ yayımladı.

Ben de bu noktada şüpheli için üzüntülerimi bildirmek istiyorum, çünkü olan yine ona oldu. Bu kişi, suçlu olduğu izlenimiyle kamuoyuna bu şekilde teşhir edildi. Burada yargılamanın sonunda ne olacağının hiçbir önemi yok. Sonuçta kişi ister beraat, ister mahkumiyet kararı alsın, ki daha şüpheli statüsünde ve oraya çok yol var, bu aşamada kamu görevlilerinin kişiyi suçlu olduğu imasıyla kamuoyuna teşhir etmeleri kabul edilemez.

1990'larda televizyon izleyenler bunun çok daha farklı versiyonlarını da görmüşlerdir. Şüphelilerin; ele geçirilen uyuşturucu maddelerin, silah ve mühimmatın önüne sırayla dizilip basına poz verdikleri sahneleri hatırladığınızı düşünüyorum. Sunumu hazırlarken Google görsellerde bu görüntülerden aradım, ancak bulamadım. Bu iyi bir şey, demek ki en azından son dönemde böylesi olmuyor. Bunun yerine uyuşturucu yakalayan narkotik köpeklerinin ve polislerin ele geçirdikleri malzemelerle fotoğraflarına rastlamak mümkün ki bu gayet makul. Ancak şüphelilerin veya sanıklarının bu tür fotoğraflarının yayımlanması, takdir edersiniz ki kabul edilemez.

Yine 1990'larda televizyon izleyenler araştırmacı gazetecilik adı altında, bırakın suç soruşturmasını, idari para cezası için yapılan denetimlerin basınla yapıp videoya kaydedilmesi suretiyle ilgililerin kamuoyuna teşhir edildiklerini de çok iyi hatırlayacaklardır. Örneğin bu tür bir programda; bir ekmek fırınına çok ünlü bir gazetecinin gittiğini, orada hamam böceklerinin duvarda gezdiğini gördüğünü ve ağzına mikrofon dayanan fırıncının, adeta zorla yaptığı pek mantıklı olmayan açıklamada *"bu hamam böceğinin bir muzun içinde Afrika'dan geldiğini"* gazeteciye anlattığını çok net hatırlıyorum.

Bunun daha ötesinde, adliye çıkışında polis nezaretinde yürüyen şüphelilere veya

8 <https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/tosuncukun-agabeyini-tasiyan-ucak-istanbula-indi-6744838>. Gazeteye kişilerin yüzleri açık şekilde yansıyan fotoğraf, sunumda suçsuzluk karinesine saygının bir gereği olarak, şüpheli ve çevresindeki kişilerin yüzleri kapatılmak suretiyle kullanılmıştır.

9 <https://www.milliyet.com.tr/gundem/tosuncukun-agabeyi-fatih-aydin-bu-aksam-turkiyeye-getiriliyor-6632769>.

10 <https://www.haberturk.com/emniyet-ten-fenerbahce-formasi-aciklamasi-haberler-3241589>

sanıklara basın mensuplarının mikrofon uzatarak, "niye öldürdünüz?", "niye tecavüz ettiniz?", "fuhuş yapmaya utanmıyor musunuz?" şeklinde sorduğu sorular gözümüzün önünde. Kolluk tarafından tutulan şüpheli ve sanıkların, bir şekilde teşhir edilmeksizin doktor muayenesine gidebilmeleri, emniyete, adliyeye girip çıkabilmeleri şart. Bu tür görüntüler lekelemenin de ötesinde insanları damgalıyor, hem de suçsuzluk karinesini açık bir şekilde ihlal ediyor.

Başka örneklere gelirse, mesela şüphelilerin operasyonlara isimler verilerek etiketlenmesi meselesi var. Örneğin eksisozluk.com'da "emniyette operasyonlara isim veren polis" diye bir başlık var¹¹ yaratıcı isimler için açıp bakabilirsiniz. Bunun da başlı başına bir sorun olduğunu görmek lazım. Çünkü biz orada, örneğin neşter operasyonu ismini okuduğumuzda, şüphelilerin doktor olduğunu ve kişileri çok daha kolay hatırlıyoruz. Dolayısıyla bu, kişilerin damgalanmasına yol açıyor.

C. Mahkeme kararları bağlamında

Buna ek olarak yaygın olduğu anlaşılan bir başka problem, bazı mahkeme kararlarında delil yetersizliği kavramının ısrarla kullanılması. Bunun çok çeşitli Anayasa Mahkemesi kararlarına yansımaları var. Mesela 2014 yılında karara bağlanan *Ramazan Tosun* başvurusu¹² ve *Hüseyin Sezer* başvurusu¹³ bu sorunla ilgilidir.

Bazen ceza mahkemeleri verdikleri hükümde delil yetersizliğinden beraat ibaresini kullanıyor; bazen ise ceza mahkemesi böyle bir ibare kullanmamasına rağmen, şüpheden sanık yararlanır ilkesi uygulanarak verilen beraat kararını, idare mahkemesi bu şekilde yorumluyor. Yani mahkeme mealen diyor ki "Ey sanık, sen delil yetersizliğinden

11 <https://eksisozluk.com/emniyette-operasyonlara-isim-veren-polis--1721048>

12 Ayrıntılı değerlendirme için bkz. **TANER, Fahri Gökçen:** "Bireysel Başvuru Sonrası Ceza ve Ceza

Muhakemesi Hukuku: Belki de Hiçbir Şey Eskisi Gibi Olmayacak", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 90. Kuruluş Yıldönümü Armağanı içinde, Ankara 2017, s. 555-562. (çevrimiçi erişim için bkz. https://www.academia.edu/34839773/Bireysel_Basvuru_Sonrası_Ceza_ve_Ceza_Muhakemesi_Hukuku_Belki_De_Hicbir_Sey_Eskisi_Gibi_Olmayacak)

13 52. Başvurucu, hakkında gizlilik kararı alınmış dosyadan örnek almak suretiyle bir avukata verdiği iddiaıyla gizliliği ihlal suçundan Nizip 1. Asliye Ceza Mahkemesinde yargılanmış ve 9/7/2008 tarihli kararla **delil yetersizliği gerekçesiyle beraat etmiştir.**

(...)

56. Ceza yargılaması sonucunda delil yetersizliği gerekçesiyle beraat eden başvurunun kendisine suçlu muamelesi yapılmadan, disiplin kurallarına aykırı eylemi usule uygun bir şekilde tespit edildiği takdirde idari yaptırma tabi tutulması mümkündür.

(...)

58. Kullanılan ifadelerle bakıldığında ceza mahkemesi kararında ulaşılan sonucun tartışmaya açılmasının yanında kararı okuyanlarda başvurunun üzerine atılı suçu işlediği izleniminin oluşmasına sebebiyet verildiği görülmektedir. Bu durumda beraat kararı anlamsız hâle gelmiş ve başvurunun masumiyetine gölge düşürülmüş; öte yandan iki yargı kolu arasında başvurunun gizliliğinin ihlali suçunu işleyip işlemediğiyle ilgili olarak çelişkili kararların ortaya çıkmasına sebep olunmuştur. Dolayısıyla masumiyet karinesinin ikinci boyutu ihlal edilmiştir (benzer yönde değerlendirmeler için bkz. Barış Baş, § 65). Hüseyin Sezer başvurusu, 02.07.2020, §52,56,58.

beraat etmişsin, dolayısıyla ben senin hakkında verilmiş o kararla kendimi bağlı saymıyorum.” Oysa ki bu çok büyük bir yanılgi ve yanılginin nedeni şu:

Ceza muhakemesinde delil yetersizliğinden beraat diye bir beraat kararı yok. Ne zamandır yok? Son 200 yıldır yok. Yani Aydınlanma gelip, engizisyonun ceza muhakemesine etkilerini silmeye başladığı dönemden bu tarafa, ceza muhakemesinde böyle bir karar yoktur. Bu söylem biçimi, ceza muhakemesinde sanığın peşinen suçlu sayıldığı dönemlerin bir düşünce artığıdır.

Urat/Türkiye¹⁴ ve Seven/Türkiye kararlarında da yine benzer meseleler var. Benzer nitelikteki Barış Baş başvurusunda, ceza mahkemesi öğretmen olan sanığın öğrenciye tokat attığının sabit olmadığını ifade ediyor. İdare mahkemesi bu tespiti tartışmaya açacak şekilde kişinin yüzünde oluşan kızarıklıklarının aslında atılan tokat nedeniyle oluştuğu konusunda bir takım çıkarımlar yapıyor. Bu noktada Anayasa Mahkemesi kararının ilgili kısımlarına dikkat çekmek istiyorum:

*“64. Somut olayda disiplin makamları, incelemelerinin kapsamını başvuruçunun M.İ.ye tokat atması fiilinin dışındaki eylemlerle (örneğin başvuruçunun öğrenciye bağırması, onu kravatından sertçe tutarak başını çevirmesi fiilleri) sınırlı tutmamış; aksine tokat atma fiiline ilişkin olarak da değerlendirme yapmıştır. Tokat atma fiili Ceza Mahkemesinde yargılama konusu olmuş ve başvuruçunu bu suçlamadan beraat etmiştir. Ancak Bölge İdare Mahkemesi kararlarında, başvuruçunun Ceza Mahkemesindeki yargılamadan beraat etmesine rağmen beraate konu fiil tekrar tartışılmıştır. Bölge İdare Mahkemesi, **gerekçesini özellikle Ceza Mahkemesinin beraat kararında danyılan argümanlara cevap verecek şekilde oluşturmuştur.**(...)*

14 “58.(...) Yerel mahkeme, gerekçesinde, ceza davası dosyasındaki belirli unsurların, ikinci başvuranın Hiz-bullah terör örgütü üyesi olduğunu gösterdiğini belirtmiştir. Mahkeme'nin kanaatine göre, bu ifade, tek başına, ikinci başvuranın cezai yükümlölüğünün kesin bildirim anlamına gelmiş ve ikinci başvuranın düşün ceza yargılamaları bakımından masumiyetinin sorgulanmaması hakkına aykırı hareket etmiştir.

59. Sonuç olarak, ikinci başvurana ilişkin olarak Sözleşme'nin 6 § 2 maddesi ihlal edilmiştir.” Urat/Türkiye, 27.11.2018, §58 ve 59. Benzer tespitler için bkz. Seven/Türkiye,23.01.2018

*Ceza
muhakemesinde
delil
yetersizliğinden
beraat diye bir
beraat kararı yok.
Ne zamandır yok?
Son 200 yıldır yok.*

65. Bölge İdare Mahkemesi, ceza mahkemesi kararında ulaşılan sonucu tartışmaya açmanın yanında kararı okuyanlarda başvuruçunun nitelikli yaralama suçunu işlediği izleniminin oluşmasına sebebiyet vermiştir. Dolayısıyla masumiyet karinesinin ikinci boyutu ihlal edilmiştir.

66. **Ayrıca ceza mahkemesinin ulaştığı kanaatin isabetli olmadığına veya hatalı olduğunun düşünülmesinin idari mahkemenin başvuruçunun masumiyetine saygı gösterme yükümlülüğünü ortadan kaldırmadığı vurgulanmalıdır. Ceza Mahkemesi kararındaki isabetsizlik masumiyet karinesine istisna getirilmesini gerektiren bir durum değildir. Masumiyet karinesine saygı gösterilmesindeki kamusal yarar, bazı durumlarda haksızlık teşkil eden fiili işleyen disiplin yönünden yaptırımsız kalmasını bile haklılaştıracak derecede önemlidir.**

Anayasa Mahkemesi kararında; ceza mahkemesinin verdiği kararın yanlış da olabileceğini, ancak kararın yanlış olduğu varsayılsa bile, ortada ceza mahkemesinin verdiği kesin bir hüküm varken bir haksızlığı giderme düşüncesiyle dahi olsa, başka bir mahkemenin bu hükümle çelişen bir tespit bulamayacağını açıkça ifade ediyor. Böylece Mahkeme, her yargı kolunun, kendi alanında hukuku baştan yazdığı bir düzenin olamayacağını ortaya koyuyor. Şunu da hatırlatmak isterim. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda beraatle ilgili bizi bu açıdan ilgilendiren iki hüküm var. Bunlardan bir tanesi yüklenen suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olması (CMK 223/2-b), diğeri ise yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması. (CMK 223/2-e).

Şimdi hakimlik mesleğini yapanlar kendilerine şu soruyu sorarlar ve cevabını verirlerse çok mutlu olurum. "Ben bu bentlere kaç kez başvurduğum hayatımda? Daha çok (e) bendini mi kullandım yoksa (b) yi mi kullandım" Çıkacak sonuç belli, suçun sanık tarafından işlenmediğinin sabit olması şeklindeki kararların sayısı son derece az. Eğer idare mahkemelerinin, hukuk mahkemelerinin ya da başka ceza mahkemelerinin, CMK'nın 223/2-b bendi uyarınca verilen kararları (uygulamada verilen hatalı ismiyle) "esaslı beraat" sayma, buna karşın CMK'nın 223/2-e bendi uyarınca verilen beraat kararlarını sorgulama şeklindeki yaklaşımları kabul edilirse o zaman ortaya şöyle anlamsız bir soru çıkıyor:

"Siz acaba kaç gram beraat ettiniz?"

Delil yetersizliği demek, mealen söyleyeyim, "ben aslında senin yaptığını biliyorum, ama ah bir ispat edebilseydim, ben seni ne güzel mahkum ederdim" demektir. Bu mantıkla, ceza mahkemesinde şüpheden sanık yararlanır ilkesinden faydalanarak beraat eden kişilerin aynı fiilin gerçekleştiği yönünde bir kabule dayanarak hukuk yargısı önünde tazminata mahkûm olması veya aldıkları disiplin cezasının hukuka uygun bulunması kabul edilemez. Dikkat edilirse burada konu, farklı hukuk alanlarının sorumlulukla ilgili ilkelerinin birbirinden farklı olması değildir. Böyle olduğu takdirde, elbette farklı yargı kollarında farklı sonuçlar çıkabilir. Ancak ceza mahkemesinde be-

raat eden kişinin, yargılama konusu fiili gerçekleştirdiği kabulüne dayanan her türlü karar, suçsuzluk karinesini ihlal eder.

Bu bağlamda son olarak mahkemelerin kullandığı ibarelere başka şekillerde de dikkat etmeleri gerektiğini ifade etmek istiyorum. *Örneğin Dicle ve Sadak/Türkiye* kararında,¹⁵ yargılamanın yenilenmesi sırasında sanıklar için hükümlü ibaresinin kullanılmasının, suçsuzluk karinesini ihlal ettiği kabul edilmiştir.

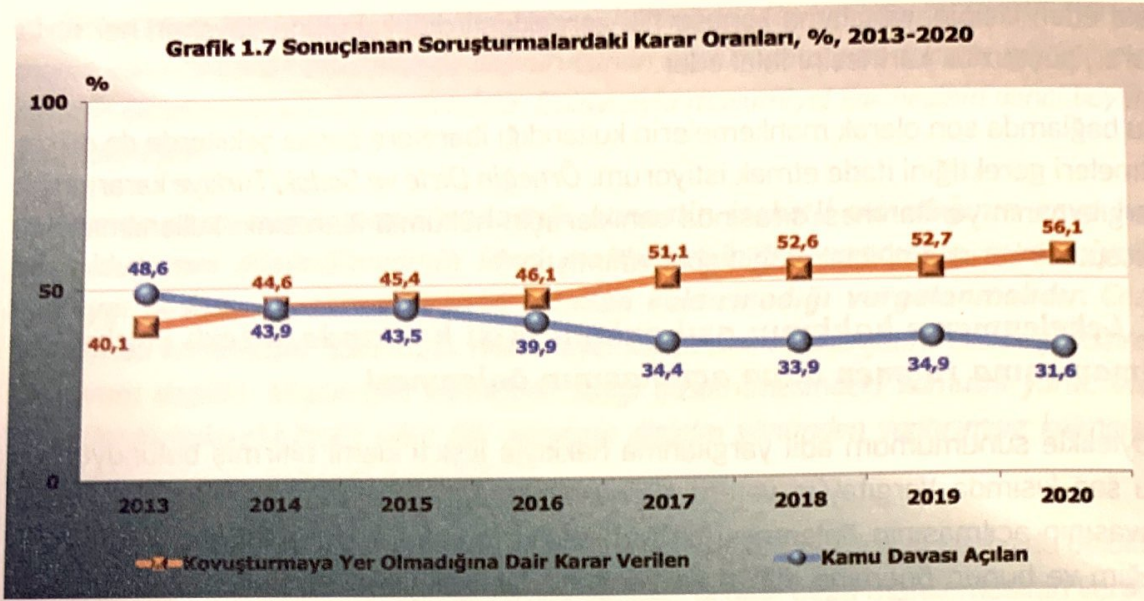
V. Lekelenmeme hakkının asıl anlamı: Kişi hakkında yeterli şüphe olmamasına rağmen dava açılmasının önlenmesi

Böylelikle sunumumun adil yargılanma hakkıyla ilişkili kısmı bitirmiş bulunuyorum. Bu son kısımda Yargıtay'ın yeterli şüphe olmamasına rağmen, kişi hakkında kamu davasının açılmasının önlenmesi bağlamında ortaya koyduğu ölçütlerden bahsedeceğim ve bunun önemine dikkat çekeceğim. Dolayısıyla artık burada insan hakları hukukunun belirleyici olduğu kısımdan çıkıyoruz hep beraber. Bu, ceza muhakemesi bağlamında da aslında ciddi bir reform konusu olması gereken bir mesele. Bu konu hiç reforma tabi tutulmadı mı? Tabi ki tutuldu, 2005 yılında Ceza Muhakemesi Kanunu'na iddianamenin iadesi kurumu bunun için geldi. Ancak ne yazık ki iddianamenin iadesi bağlamında gerçek bir ara muhakemenin olmaması dolayısıyla, mevcut olduğu iddia edilen delillerin tam olup olmadığı hususundaki değerlendirmenin aynı mahkemeye bırakılması başlı başına bir sorun. Yapılacak bir düzenlemeyle bu değerlendirme başka bir mahkemeye bırakılabilir, bu mahkeme önünde hukuka aykırı delillere ilişkin iddiaların dile getirilmesine ve bunların dosyadan çıkartılmasına imkân verilebilir.

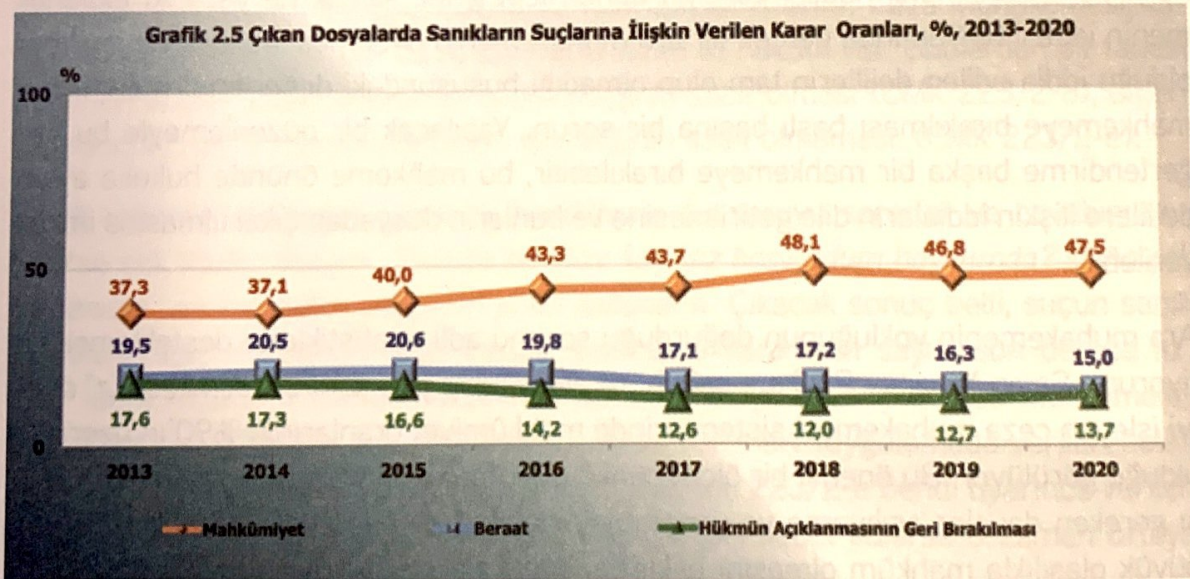
Ara muhakemenin yokluğunun doğurduğu sorunu adli istatistiklerle desteklemek istiyorum. Sayın Yargıtay Başkanı sabah "*ölçemediğiniz şeyi kontrol edemezsiniz*" dedi. İyi işleyen ceza muhakemesi sistemlerinde mahkûmiyet oranlarının %90'ın üzerinde olduğu görülüyor. Bu önemli bir ölçüt çünkü eğer bir kişi hakkında gerçekten açılması gereken davalar açılıyorsa ve yargılamalar makul sürede yapılıyorsa, bu kişilerin büyük olasılıkla mahkûm olmasını bekleriz. Hatta hakkında kuvvetli suç şüphesi olduğu için tutuklanan kişilerin de, ilerleyen aşamalarda durumun tam tersini gösteren deliller ortaya çıkmadığı sürece sonuçta mahkûm olmaları daha olasıdır. Bu çok haklı bir beklenti. Aksi takdirde verilen kararın yani dava açma kararının ya da tutuklama kararının baştan yanlış olduğu anlaşılıyor.

Aşağıda görüldüğü üzere Türkiye'de kovuşturmaya yer olmadığı karar sayısında son 8 yıllık dönemde %10 luk bir artış var.

¹⁵ *Dicle ve Sadak/Türkiye*, 16.01.2015, § 61

¹⁶Mahkûmiyet kararlarında da son 8 yılda yaklaşık %10 civarında bir artış var ama istediğimiz noktadan çok uzağız.

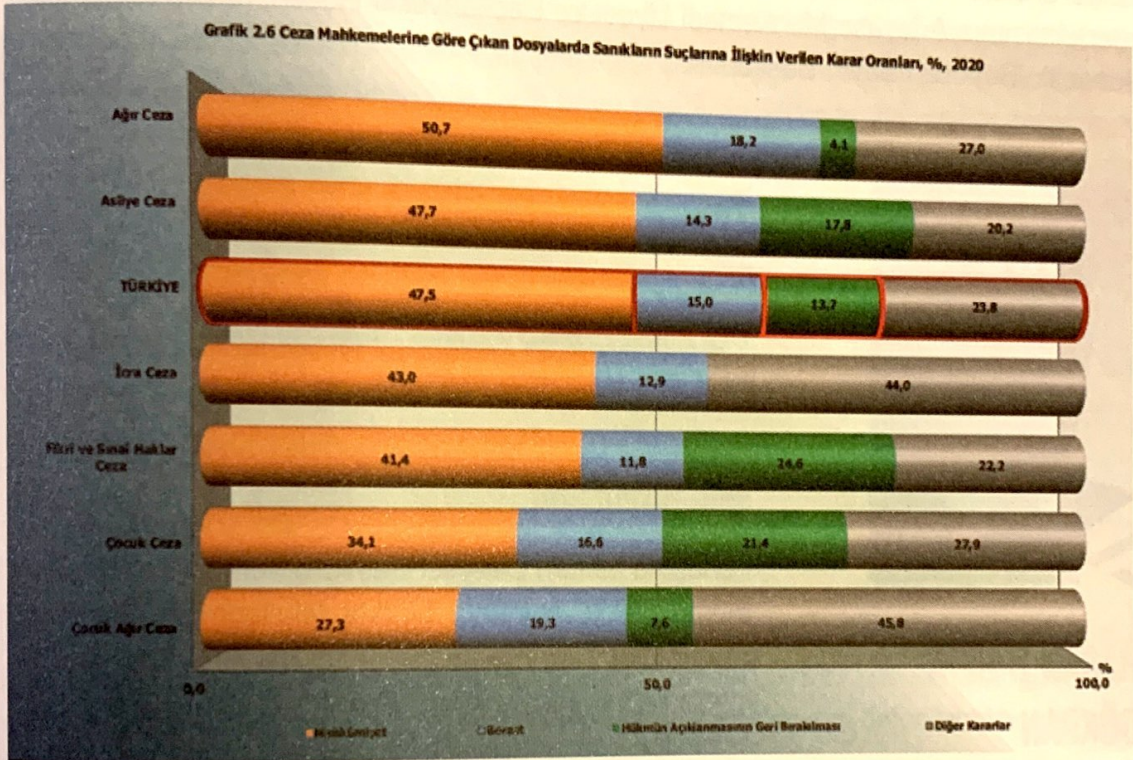

¹⁷Tabi burada mahkumiyet oranını belirlerken, bunun üzerine hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararlarını ekleyerek mi yoksa eklemeyen mi hesaplayalım diye

16 Adli İstatistikler 2020, s. 36, s.https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/22420211449082020_HIZMETEÖZELKİTAP.pdf.

17 Adli İstatistikler 2020, s. 36, s.https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/22420211449082020_HIZMETEÖZELKİTAP.pdf.

düşünmek lazım. Aşağıda, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararlarının da dahil olduğu şema yer alıyor. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması bağlamında, her zaman şüpheden sanık yararlanır ilkesi gereği gibi uygulanmadığı için, orada yansıttığını söyleyebilmek her zaman ideal ve gerçek anlamda bir sübutu olarak asliye ve ağır ceza mahkemelerinin verdiği mahkumiyet hükümlerinin sayısı karşılaştırıldığında ve ağır cezada hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmesinin görece az olduğu düşünüldüğünde (yüzde 4,1), Türkiye’de mahkumiyet oranının kabaca %50-55’lerde olduğunu söylemek yanlış olmaz.¹⁸

Görüldüğü üzere %90 mahkumiyet oranı gibi bir ideale varmak için daha gidecek çok yolumuz var. O yüzden gerçekten ciddi bir reform yapma iradesi varsa, iddianamenin iadesi kurumunun geliştirilmesi, ara muhakemenin kuvvetlendirilmesi ve hukuka aykırı delillerin bu aşamada değerlendirildiği bir sisteme geçilmesinin çok daha yerinde olacaktır. Böylece kişiler hakkında yeterli şüphe olmamasına rağmen kamu davası açılması önlenabilir ve lekelenmeme hakkının esas işlevi yerine getirilmiş olur.

Teşekkür eder, saygılar sunarım.

¹⁸ Adli İstatistikler 2020, s. 38., s. https://adlisticil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/22420211449082020_HIZMETEÖZELKİTAP.pdf.

Masumiyet Karinesi ve Lekelenmeme Hakkı Sempozyumu

T.C. Adalet Bakanlığı
Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Yayın No: 1
www.adalet.gov.tr

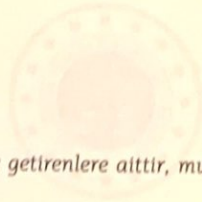
ISBN 978-605-2163-37-5

Ankara, 1. Baskı, Nisan 2022

Yayın Editörlüğü:
Ceza İşleri Genel Müdürlüğü

Tasarım: Rihim Ajans

Baskı ve Cilt: Özel Ofset Bas. Yay. Mat. Ltd. Şti
Matbaacılar Sanayi Sitesi 1514. Sok. No: 6 İvedik Ostim / ANKARA
Sertifika No: 40365

Bu yayında yer alan görüşlerin sorumluluğu dile getirenlere aittir, mutlak suretle Adalet Bakanlığı'nın resmi politikalarını yansıtmaz.

Sempozyum kayıtlarının çözümleri oturum başkanları ile katılımcılara gönderilerek gerekli düzeltmeleri yapmaları sağlanmıştır. Editör ekip bu çalışmaları koordine etmiş ve sadece önemli anlam bozuklukları ile imla düzeltmeleri yapmıştır.

Yayınlanmak üzere makale gönderenlerin konuşma deşifrelerine ayrıca yer verilmemiştir.

Bu eserin telif hakları Adalet Bakanlığı'na aittir. Bakanlığın yazılı izni alınmadan çoğaltılamaz.

**masumiyet karinesi ve
lekelenmeme hakkı**
SEMPOZYUMU

ANKARA

8-9 KASIM 2021

İÇİNDEKİLER

AÇILIŞ KONUŞMALARI..... 6

Türkiye Barolar Birliği Başkanı

Metin Feyzioglu 8

Adalet Bakanı

Abdulhamit GÜL 10

Danıştay Başkanı

Zeki YİĞİT 14

Yargıtay Başkanı

Mehmet AKARCA 17

Anayasa Mahkemesi Başkanı

Prof. Dr. Zühtü ARSLAN 21

I. OTURUM

MASUMİYET KARİNESİ..... 26

Prof. Dr. Cumhur ŞAHİN 28

Prof. Dr. Veli Özer ÖZBEK 29

Prof. Dr. Olgun DEĞİRMENCİ 44

II. OTURUM

LEKELENMEME HAKKI 60

Prof. Dr. İlhan ÜZÜLMEZ 62

Prof. Dr. Devrim GÜNGÖR..... 63

Doç. Dr. Fahri Gökçen TANER..... 68

Hasan Tahsin GÖKCAN 80

III. OTURUM

MASUMİYET KARİNESİ İLE LEKELENMEME HAKKININ TEMEL HAK VE HÜRRİYETLERE YANSIMALARI

Prof. Dr. Mahmut KOCA	94
Doç. Dr. Murat ÖNOK	96
Kemal ERTÜRK	98
	128

IV. OTURUM

LEKELENMEME HAKKI KAPSAMINDA SORUŞTURMANIN GİZLİLİĞİ

Prof. Dr. Muharrem ÖZEN	138
Doç. Dr. Güneş Okuyucu ERGÜN	140
Kürşat HAMURCU	141
Prof. Dr. Mustafa Ruhan ERDEM	147
Doç. Dr. Neslihan GÖKTÜRK	177
	196

V. OTURUM

LEKELENMEME HAKKI KAPSAMINDA SORUŞTURMAYA YER OLMADIĞI KARARI VE CEZA MUHAKEMESİ KANUNUNDA YAPILAN YENİ DÜZENLEMELER

Prof. Dr. Berrin AKBULUT	206
Prof. Dr. Ayşe NUHOĞLU	208
Dr. Öğr. Üyesi Hakan KIZILARSLAN	209
Prof. Dr. Feridun YENİSEY	217
	228

KAPANIŞ KONUŞMASI

<i>Adalet Bakan Yardımcısı</i>	
Zekeriya BİRKAN	238